

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

TAGAJÁNLÁSOK

1917-BEN

KÉZIRAT GYANÁNT

BUDAPEST

HORNÝÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1917

061. 12 HTA

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TAJAZATI ÉRTÉK

1912

1912

1912

1912

1912

TAGAJÁNLÁSOK

1917-ben.

AZ I. OSZTÁLYBA

TISZTELETI TAGNAK :

I.

SZILÁDY ÁRON rendes tagot tiszteleti tagul ajánljuk a P. Thewrewk Emil halálával megüresedett helyre. Ez az ajánlás nem szorul sok szóra, hiszen ő 1861 óta tagja Akadémiánknak s így rangban legidősebb társunk. Félszázadot meghaladó irodalmi munkásságának nemcsak kitűnő tudományos műveket köszönünk, hanem a mi nem kevésbé fontos, új mezőket a kutatásra, új utakat azok megmunkálására. Mintaszerűen alapos és gondos kiadványaiban régi magyar irodalmunknak nagyszámú ismeretlen emlékét tárta föl, a kiadványait kísérő gazdag magyarázó-anyagban s tanulmányaiban egészen új világot derített XV. és XVI. századi költészetünkre. Nemcsak a régi magyar irodalom teljes ismeretével dolgozik, hanem jártassága példátlan a középkor egyetemes irodalmában, az egyházi és világi történetben, a néphagyományok világában és a nyelvtudományban. Sokoldalúságot alapossággal, merész s mégis óvatosan fékentartott tudományos phantasiát a módszeres eljárás biztonságával magyar irodalomtörténetíró úgy nem egyesített magában, mint Szilády. Gazdag, kellőképen föl nem becsülhető munkásságának csak legértékesebb gyümölcsére akarunk utalni: a *Régi Magyar Költők Tárának* eddig megjelent hét kötetére. Hatalmas méreteivel a nyugat enemű vállalatai között is párját ritkítja: régi költészetünk egész anyagát magában foglalja s azt az irodalomtörténeti tárgyalás számára hozzáférhetővé teszi. S hogy újabb irodalomtörténetírásunk nem vetette magát nagyobb buzgalommal erre a területre, az Szilády legnagyobb érdeme: az anyaghoz fűződő tudományos kérdések javarésztét ugyanis ő maga megoldotta s utódaira csak az ő termésének betakarítását hagyta. Tudományos eredményei közül is csak a legfényesebbre utalunk, mely éppen most, Arany János születésének századik évfordulója idején, kétszeresen alkalomszerű. Ismeretes, hogy Arany, noha semmi írásos bizonyossága nem volt, rendületlenül hitt trilogiája főhősének, Toldi

Miklósnak, történeti voltában. Szilády okleveleink tengeréből kihalásztta a nem is sejtett bizonyító adatokat, s velük a monda hősenek történeti hitelét, sőt főúri voltát és történeti szerepét kétségtelenül igazolta. S ez a rendkívül gazdag és páratlanul értékes irodalomtörténeti munkásság szinte teljes egészében az Akadémia körén belül, sőt éppen Akadémiánk megbízásából folyt le: Szilády Áron mint tudós majdnem kirekesztően az Akadémiát szolgálta, a melynek irodalomtörténeti organumát, az *Irodalomtörténeti Közleményeket*, II-ik évfolyamától kezdve, 1892-től, mai napig szerkeszti. Az Akadémia a hála koszorújának csak egy levélkéjét juttatja az immár 80-ik életévét megkezdett nagy tudósának, ha őt tiszteleti tagjai sorába emeli.

Beöthy Zsolt r. t.

Heinrich Gusztáv r. t.

AZ I. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

RENDES TAGNAK:

II.

FERENCZI ZOLTÁN levelező tagot ajánljuk rendes taggá való megválasztásra. Ferenczi Zoltánt 1905-ben választotta levelező tagjává az Akadémia, rendkívül gazdag és nagyértékű irodalomtörténeti munkásság alapján. Munkakedve azóta sem lankadt, ereje nem esökkent, s kutató és földolgozó munkásságának minden év újabb eredményeit tárta föl. Megválasztása óta irt értekezéseit, tanulmányait, kisebb dolgozatait mellőzve, melyeknek felsorolása e helyt szinte lehetetlen, csak három önálló művére hívjuk föl a figyelmet, melyek az ő sokirányú érdeklődésének és gazdag fogékonyságának hű tükröi. *Rimai Jánosa* (megjelent a *Magyar Történeti Életrajzok* 1911-ik évfolyamában), egy XVII. századi költőnknek és államférfiúnknak életrajza és munkásságának ismertetése, széleskörű levéltári kutatások alapján, a maga fölmutatta ismeretlen adatok segítségével egészen új világításba állította régi irodalmunknak ezt a derék munkását. *Csokonaija* (megjelent a Kisfaludy-Társaság *Költők és írók* cz. vállalatában, 1907-ben) a páratlanul gazdag Csokonai-irodalom teljes ismeretével, tökéletesen uralkodva az alig áttekinthető anyagon, tíz íven szemléletes képet rajzol XVIII. századi költészetünk legérdekesebb alakjáról s főként Csokonainak mintaképeihez való viszonyát illetőleg igen becses eredményeket állapít meg. De legnehezebb munka akkor várt rá, mikor a *Műveltség Könyvtára* XI. kötete számára megírta a legújabb magyar irodalom történetét, az 1867-től napjainkig tartó időszak irodalmi törekvéseinek jellemzését. Jóformán minden írótvont a tárgyalás körébe s azoknak majd minden művét figyelembe

vette s ilyen óriási apparatus alapján végezte azt a feladatot, mely legjobban próbálja meg az irodalomtörténetirő erejét: a legújabb irodalmi jelenségek méltatását és beiktatását a fejlődés rendjébe. Minden műve más és más terhet rótt Ferenczire: egyszer anyaggyűjtést, másszor az adatok földolgozását, majd meg értékelést, s ő mindig azzal a körültekintéssel, alaposzággal, megbízhatósággal járt el, a mely neki, rendkívüli munkabírásán és kitarlásán kívül, legjellemzőbb vonása. Ferenczi mint tudós és mint szerkesztő — ő szerkesztette a *Műveltség Könyvtárának* magyar irodalomtörténeti kötetét, szerkeszti most is a *Költők és írók* című vállalatot és a *Magyar Shakespeare-Tárt* — mintaképe az exact, pontos, tárgyias tudósnak; az Akadémia rendes tagságára méltán reászolgált tudományos érdemeivel. De mint az Akadémia munkásságának egyik legbuzgóbb támogatója is jogot tarthat erre a kitüntetésre: működéséből úgy kiveszi részét mint kevesen. Megválasztásával az Akadémia nemcsak Ferenczi Zoltán, hanem őnmaga iránt is tartozó kötelességét teljesíti.

Heinrich Gusztáv r. t.

Császár Elemér l. t.

AZ I. OSZTÁLYBA

KÜLSŐ TAGNAK:

III.

A Nyelv- és Széptudományi Osztály *külső tagjának* ajánlom **dr. JACOB GYÖRGY** hírneves orientalistát, ezelőtt az erlangeni, majd a kielii egyetemen a keleti nyelvek ny. r. tanárát, a bajor kir. tudományos Akadémia tagját.

Jacob a keleti tudomány számos ágában tűnik ki nagy figyelmet keltett munkáival. Régebben az arab philologia körében mozogtak jelentékeny dolgozatai. Ezek közül különösen a *Das Leben der vorislamischen Beduinen* címűt (Berlin, 1895; 2. kiad. 1897) emelem ki, melylyel e téren a philologiai munka új irányát nyitotta meg. E mellett főképen a *török philologia* művelését tűzte ki középpontjául tanító és írói munkásságának, melynek gazdag eredményeit a Budapesti Szemle 1909-iki évfolyamában volt alkalmam részletesen méltatni. Ő ez idő szerint a *török philologiai tanulmányok vezetője Németországban*. Hatásos tanításán kívül e feladatot a tőle alapított, irányított és legnagyobbrészt saját és tanítványai munkáival fenntartott *Türkische Bibliothek*-kal teljesíti, melyből 1904 óta 18 kötet jelent meg. Számos török irodalomtörténeti publicatiói közül itt még csak a *Hilfsbuch für Vorlesungen über das Osmanisch-Türkische* címűt (4 kötet) említem, melynek egyes részei már harmadik és negyedik kiadást értek. E munkájára ez alkalommal azért helyezek súlyt, mert benne *Jacob*

kiváló figyelmet fordít a *hazánk török hódoltságára* vonatkozó kiadatlan török okiratokra. A *Hungarica* iránti különös érdeklődését tanúsítja még legújabbán *Urkunden aus Ungarns Türkenzeit in türkischem Text und deutscher Übersetzung* címen (1916) megkezdett és több folytatásra szánt dolgozatával, melynek az imént megjelent első közleményében főképen az Akadémiánk könyvtárában őrzött *Behrnauer-féle* gyűjteményt dolgozza fel, melyben itt a helyszinén bűvárkodott.

Munkásságának buzgalommal folytatott *magyar vonatkozásai* szempontjából tartottam kötelességemnek, hogy jelen indítványomat a tek. Akadémia elé terjeszszem. Külső taggá választásával *Jacob* tanárnak nemcsak általános tudományos jelentőségét tüntetjük ki, hanem oly tudóst kapcsolunk Akadémiánkhoz, ki a maga körében *saját tudományos érdekünknek* is szolgál.

Budapest, 1917 február 23-án.

Goldziher Ignác r. t.

A II. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA

RENDES TAGNAK:

IV.

Dr. MAGYARY GÉZA lev. tagot, budapesti egyetemi ny. r. tanárt *rendes tagnak* ajánljuk azon kiváló és kiterjedt tudományos munkásság alapján, melyet nevezett azóta fejtett ki, mióta 1905-ben levelező tagnak választott meg.

Első helyen megemlítjük annak a 996 lapra terjedő nagy rendszeres munkának 1913-ban történt közzétételét, melyet az új perrendtartás feldolgozásával a „Magyar polgári perjog” cím alatt irt s melynek kéziratáról már levelezői tagságra való ajánlása tett említést. E munka ma a magyar perjogi tudomány vezérkönyve, mely nemcsak az egyetemi tanulás alapjául szolgál, hanem a törvény gyakorlati alkalmazásának is nagy hasznára van. Kiegészítik és kimélyítik azt „A perbeli beismerés”-ről 1906-ban közzétett és 255 lapra terjedő élelméjű tanulmánya s több, különösen a perjog nemzetközi vonatkozásait tárgyzó értekezései, így nevezetesen: „Újabb irányok a nemzetközi perjogban” 1907. Akadémiai székfoglaló. (Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből, 13. köt. 8. l.); „A nemzetközi jogvédelem alapja” (Jogállam 1907. 6. évf. 105. l.); „A magyar polgári perjog nemzetközi vonatkozásai” (Jogállam 1908. 7. évfolyam 603. l. Angol fordításban is u. o.). Különösen érdemes munkásságot fejtett ki dr. Magyary Géza az Ausztriával és Németországgal szabályozandó kölcsönös jogsegély előkészítése körül. Ide tartoznak következő jeles dolgozatai: „A közokiratok végrehajtása tárgyában Magyarország, Ausztria és Németország között kötendő nemzetközi szerződés elő-

készítése" (Magyarországi Középeurópai Közgazdasági Egyesület kiadványa 1909); ugyanez németül; „A végrehajtási jogsegély Magyarország és Ausztria között" (Középeurópai Közgazdasági Egyesület 1914); „A végrehajtási jogsegély Magyarország és Németország között" (Középeurópai Közgazdasági Egyesület 1916).

Ezeket kívül megemlítjük még a következő nagyobb-kisebb magyar és német nyelven megjelent értekezéseket és ismertetéseket: „Az ipari bíráskodás, tekintettel az ipartörvény reformjára" (Közgazdasági szemle 1909); „Die neue Ungarische Zivilprozessordnung" (Recht und Wirtschaft 1911); „Die Grundsätze der Mündlichkeit und Unmittelbarkeit in der neuen Zivilprozessordnung" (U. o.); „Magyar polgári reformmozgalmak" (Budapesti Szemle 1912); „Korunk igazságszolgáltatásának vezéreszméi" (M. jogászegyleti értekezések. Új évfolyam 7. köt. 1913); „A harmadik moratoriumi rendelet" (Jogállam 1914); „A békemozgalmak és a világháború" (Háborús előadás a budapesti magyar királyi tudományegyetemen 1915); „Jogi oktatásunk reformja" (Jogállam 1915); „Der Zwangsausgleich ausserhalb des Konkurses in Ungarn" (Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht 1916); „A jog- és államtudományi továbbképzés fejlesztése" (Budapesti Szemle 1916. és különlenyomatban); „A választott bírósági eljárás az új polgári perrendben" (Jogtudom. Közlöny Emlékkönyv).

E hosszú sorozat eléggé bizonyítja, mily ritka szorgalommal és odaadó buzgalommal szolgálja dr. Magyary Géza a hazai jogtudományt s mennyire érdemessé tette magát arra, hogy a Tud. Akadémia őt a rendes tagok körébe emelje. Ezért megválasztását a legmelegebben ajánljuk.

Budapesten, 1917 február hó 26-án.

Plósz Sándor t. t.
Nagy Ferencz r. t.

V.

Dr. NAGY ERNŐ levelező tagot, a budapesti kir. magyar tudományegyetemen a közjog ny. r. tanárát, rendes tagnak ajánljuk.

Nagy Ernőt Akadémiánk 1895-ben választotta levelező tagnak s tagtársunk ezen idő óta folytonos és kizárólag csakis tudományos munkássággal fokozta azokat az érdemeket, a melyekért az Akadémia tagjai sorába iktatta.

A mit a dogmatikai módszert a történelmivel egyesítő újabb magyar közjogi tudomány egyik alapvető munkásaként a levelező taggá választatása előtt lefolyt időben — mai eredményeihez képest szerényebb keretekben — kezdett meg, azt azóta abszolút becsű munkálkodásával tökéletesítette.

„Magyarország közjoga (Államjog)" cím alatt a magyar közjog rendszerét feldolgozó könyvének 1913-ban megjelent s 474 lapra ter-

jedő VII. kiadása, az 1894-ben megjelent II. kiadásnak 367 lap terjedelmével szemben már külsőleg is feltűnteti a korábbi munkával szemben végzett tudományos munkásságot, de tartalmilag még nagyobb jelentőségű tudományos értékgyarapodás az. Az új kiadás értékesíti írója nagyjelentőségű új kutatásainak s megállapításainak eredményeit, és számos jogintézményre s jogtételre vonatkozó irányadó új tanítás van abban letéve.

Monographikus dolgozatai, tanulmányai és nagyszámú értekezései közül a Mischler-Ulbrich-féle Österreichisches Staatswörterbuchban 1896-ban s II. kiadásban 1909-ben megjelent „Das Staatsrecht Ungarns“ és „Das Verfassungsrecht“ cz. közleményeket csak érintve, s „A közjog tudományos műveléséről“ 1902-ben művésziessen megírt tanulmányát felemlítve, ki kell emelnünk „Az ausztriai császári cím felvételéről“ szóló székfoglaló értekezést, a mely 1897-ben jelent meg; „A házi törvények és a renuntiáról“ írt tanulmányt 1899-ből s az 1903-ban írt értekezést „A trónöröklés kérdéséhez“.

Ezek a tanulmányok állandóan meglevő s koronként fokozódó nagyjelentőségű államjogi kérdésekkel foglalkoznak s realis, tudományos, új forrásokra fektetett alapokat és megoldásokat adnak; a mely feladatra csak a források beható tanulmányozása, új forrásanyag kiaknázása s a történelmi magyar közjog egész fejlődésének és szellemének átértése képesít.

Hatásukat, tudományos erejüket és jelentőségüket mutatja, hogy például az ausztriai császári cím felvételének közjogi jelentősége tekintetében, eredeti kutatásai s gazdag forrástanulmányai alapján megállapított eredményeit az osztrák irodalom egy része is magáévá tette; a trónöröklés kérdésében Turba utóbb Nagy Ernőnek vele szemben tett megállapításaihoz hasonló eredményekre jutott s a renuntiára vonatkozó tanítása is a régebbi irodalomban uralkodó s általában meglevő felfogás megváltozására vezetett.

Nagy Ernőnek újabb munkáiban mind tökéletesebben megnyilatkozó széleskörű államjogi tudása, gazdag forrástanulmányai, a magyar közjog tudományában gyakorlati nagy vonatkozásainál fogva fokozottan értékes, nyugodt, tudós tárgyilagossága, idealis tudomány-szeretete, állandó tevékenysége, a tudósvilágban elismert neve s a lelkiismeretes kötelességteljesítésre meg nem gyöngülő készsége támogatják ajánlatunkat.

Budapest, 1917 február.

Gaal Jenő r. t.

Ferdinandy Gejza l. t.

Reiner János l. t.

A II. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

RENDES TAGNAK:

VI.

Dr. ANGYAL DÁVID egyetemi tanárt, I. tagtársunkat nagy nyomatékkal ajánljuk a II. osztály B) alosztályánál üresedésbe jött *rendes tagsági* helyek egyikére.

Angyal történetirodalmi munkálkodása főként a XVII. és XIX. századot öleli fel, noha kiterjed az előző századok magyar történelmére is. Nem szólunk azokról a lelkiismeretes, szigorú alaposággal megírt, nagyszabású művekről, mint a minő „Thököly Imre élete“, „Magyarország története a XVII. század első felében“, a melyeket már méltányolt Akadémiánk, midőn szerzőjét levelező tagjai sorába választá. Röviden utalunk azon dolgozatok és értekezések hosszú sorára is, a melyek — mint az „Árpádok az európai politikában“, „A szegedi béke“, „Erdély és Anglia politikai érintkezése“, „I. Lipót kormányzata Magyarországon“, „Adalékok II. Rákóczi Ferencz bujdosása történetéhez“, „A magyar történetírás a XVII. században“ — nagyrészt levelező tagsága óta láttak napvilágot s a melyek más kisebb-nagyobb dolgozatokkal ékesen szóló bizonyosságai annak a becsületes akribiának, a mely Angyal egész munkásságát oly kiválóan jellemzi. Nagy nyomatékkal kell azonban hangoztatnunk azokat az eszmékben gazdag, széleskörű olvasottságról és erős kritikai vénáról tanuskodó tanulmányokat, melyekben Angyal, munkássága legutóbbi szakában, XIX. századbeli történelmünk alakjai és tárgyai felé fordul. Ki ne gyönyörködött volna „Gr. Széchenyi István történeti eszméi“ című gyönyörű essaijében, vagy „Gr. Széchenyi István emlékezete“ és „Széchenyi-problémák“ című szép tanulmányaiban? Kit nem ragadott meg Szalay Lászlóról írott emlékbeszédének gondolat tartalma, expositiója, történetirodalmi magas színvonala? . . . „Az Akadémia és az Önkényuralom“, „Deák Ferencz és a katonai kérdés“, „Gróf Teleki László öngyilkossága“ című dolgozatait, bár kisebb méretűek, alaposág és kritika jellemzik.

Ha ezekhez és sok más kisebb, értékes közleményhez hozzáveszünk még azt a nálunk elhanyagolt bírálói és recensori, minden tekintetben tiszteletreméltó munkásságot, a melyet Angyal történetirodalmunk jelenségei ismertetésében és bírálataiban nem csupán Szemléink és szakközlönyeink hasábjain, hanem Akadémiánk kebelén belül is évek hosszú sora óta kifejt: akkor ismét egy újabb, nagyértékű tulajdonságára és érdemére utalhatunk jelöltünknek.

Ez azonban még nem minden, a mit róla mondanunk kedves kötelességünk. Mert nem szabad figyelmen kívül hagyni Angyal tudományos értékének mérlegelésénél azt a rendkívül kedvező, historiku-

saink közt, legfőképp ő nála előforduló körülményt, hogy élete és munkássága szoros nexusban áll újabbkori irodalomtörténetünk művelésével. Senki nem fogja tagadni, hogy a mily termékenyítő hatással van ez a kapocs magára a historikusra, épp oly hasznos és értékes azoknak is, a kik az ily historikus műveit forgatják. A magyar kulturtörténet egyik legelőkelőbb mezeje az, a melyet Angyal e nexus következtében megmunkál. Nem akarunk más osztály berkeibe beletévedni, azért csak két idevágó tanulmányát hozzuk fel például, a „Magyar levéltudomány” és „Gyulai Pál” címűeket. Különösen szép ez utóbbi, a magasabb értelemben vett nemzeti kulturtörténelem egy bijou-darabja.

Akadémiánk bizonyára nem fog habozni, hogy Angyal Dávidnak a rendes tagsággal a bőven megérdemelt elismerés koszorúját nyujtsa.

Károlyi Árpád r. t.

Csánki Dezső r. t.

Takáts Sándor l. t.

VII.

A II. osztály történelmi alosztályában betöltendő *rendes tagsági* helyek egyikére alulírottak melegen ajánljuk I. tagtársunkat, **TAGÁNYI KÁROLY** miniszteri oszt. tanácsos, országos levéltárnokot.

Nem akarunk most visszapillantani azon sokoldalú kultúr- és különösen gazdaságtörténeti munkálkodásra, a melyért Tagányinak Akadémiánk, legalább részben, megadta az elismerés pálmáját, mikor őt lev. taggá választotta. Csak az a tudományos tevékenység lebeg szemeink előtt, melyet jelöltünk azóta fejtett ki. Erre akarunk, persze csak főbb vonásokban, mutatni és csak mintegy emlékeztetőül; hiszen Akadémiánk, különösen az I. és II. osztály tagjai közt, régen kialakult a meggyőződés Tagányi dolgozatainak benső, nagy értéke felől, mint a melyekre méltán alkalmazható az a régi magyar közjogi elv: non numerantur, sed ponderantur. Mert Tagányi czikkei, tanulmányai, művei egyaránt nyomósak.

Gazdaságtörténeti téren levelező taggá való megválasztása után is még négy éven át szerkeszté a „Magyar Gazdaságtörténelmi Szemlé”-t, ezt a végtelenül becses folyóiratot, a melyre tudományos irodalmunk oly méltán lehetett büszke. A gondos szerkesztés mellett számos kisebb-nagyobb czikk és közlemény jelent meg e füzetekben Tagányi tollából I. taggá való választása óta is, melyek mindegyike egy-egy ismeretlen kérdést világít meg. A Közgazdasági Lexikonban láttak napvilágot 1901-ben magvas történeti tanulmányai az „Erdőközösség”-ről és a „Magyarországi Földközösség”-ről. Ugyanitt az ő szerkesz-

tésében és gondozásában jött létre e nagy műnek „levéltári források“ című becses rovata, közel száz lexikoni czikk tárgya szerint csoportosítva.

Alkotmány-, közigazgatás- és társadalomtörténeti téren mindekenelött arra a mélyen szántó, eszmékben gazdag tanulmányra mutatunk, mely „Megyei önkormányzatunk keletkezése“ czimen az akadémiai értekezések közt 1899-ben jelent meg. Ugyanide vág „Vármegyéink eredetének kérdése“ című remek tanulmánya (a Tört. Szemle 1913. évi folyamában). Különösen nagy értékkel bír a Tört. Szemle tavalyi folyamában folytatólagosan megjelent dolgozata *Árpád-kori társadalomtörténetünk* legfontosabb kérdéseiről. E munka elsősorban polemikus jellegű ugyan, de éppen e miatt mutatkozik benne fokozottabb mértékben az a kútfők alapos ismeretéből származó kritika, mely Tagányinak legerősb oldala. Ez a szép tanulmány is megerősíté a szakköröket abban, a mit egyébként úgysis tudtak, hogy Tagányi az Árpádkor és egyáltalán a magyar középkor társadalmának és intézményeinek jelenben a legjobb ismerője. Ugyancsak társadalom- és kultúrtörténeti vonatkozásaival s fényes eredményeivel tűnik ki az a dolgozat, melyet jelöltünk „Gyepü és gyepüelve“ czimen (Magyar Nyelv 1913. évf.) ennek az ősi magyar honvédelmi intézménynek szentelt.

Különösen érdekes Tagányinál az a jelenség, hogy akadémiai szakbirálatai gyökeres fejtegetések és kutatások szoktak lenni az ítétele alá adott kérdésről. Csak példakép hozzuk fel közülök a „magyarországi soltsézságok történetéről“ készült bírálatos nagy tanulmányát (Akad. Értesítő 1914), mely a legjobb, a mit tudományos irodalmunk erről a nevezetes intézményről produkált s mely megint csak azt bizonyítja, hogy Tagányi a középkori magyar társadalom, társadalmi és alkotmányos intézmények történetének művelésében historikusainknak az élén áll.

Találkozunk azután Tagányi munkásságával a megyei monographia-irodalom talaján is, a hol ama nagy tanulmányára utalunk, a mely „Szolnok-Doboka vármegye területének története a XIV. századig“ cím alatt a mondott megye négykötetes monographiájában jelent meg.

Végül a tudományos munkásság egy oly mezejére irányítjuk akadémiai kartársaink figyelmét, mely nálunk még parlagon hever: a levéltári tudományos szakirodalom terére. Három idevonatkozó, nem valami terjedelmes, de tartalmas és úttörő dolgozatával („A régi Országos Levéltár“, „A magyar udv. kancelláriai levéltár“, „Az erdélyi udv. kancelláriai levéltár“), melyek 1897—1898-ban láttak napvilágot, Tagányi őszinte hála kötelezte le a kutatókat s a szakirodalmat egyaránt. Hosszú évtizedek fáradságos munkájának kivonata fekszik e három szakműben előttünk.

Nekünk alulírottaknak, s velünk sokaknak az a meggyőződésünk, hogy Tagányi, mint rendes tag, mindenképen díszére fog válni Akadémiánknak.

Károlyi Árpád r. t.

Csánki Dezső r. t.

Takáts Sándor l. t.

VIII.

Monori dr. WERTHEIMER EDE levelező tagot, történetíró, a pozsonyi jogakadémia nyugalmazott nyilvános rendes tanárát, rendes tagnak ajánljuk. Wertheimer Ede ajánlásának tüzetesebb indokolása szinte felesleges. Történetíróink egyik legszorgalmasabbika, a ki 1900-ban levelező taggá történt megválasztása óta is nagyarányú munkásságot fejtett ki a XVIII., de főleg a XIX. század történetének terén. Ez irányú munkássága nem szorítkozik tisztán a hazai történetnek e századaira, hanem kiterjed az egyetemes európai politikai történet egyes kérdéseire és eseményeire is, s még akkor is, ha tisztán hazai történeti kérdést vesz tollára, igyekszik azt viszonylatba hozni, belekapcsolni az európai egyetemes történetbe. Alig van oly nevesebb mozzanata a XIX. századi hazai és európai történetnek, a melynek ismeretéhez Wertheimer munkássága ne nyújtana újabb, eddig ismeretlen anyagot, ne világítaná meg azt újabb szempontokból. Munkái, akár az önállóan megjelenteket, akár a különböző folyóiratokban, tekintélyes napilapokban közzétett tanulmányait nézzük, mindenkor levéltári anyagon épülnek fel. Ez a körülmény teszi Wertheimer munkásságát kiválóan értékesé, a ki Európa legújabbkori történetének legjelentősebb levéltárait, a bécsi és berlini levéltárakat már évtizedek óta rendszeres munkássággal aknázza ki céljaira. Terjedelmes irodalmi működéséről az Akadémiai Almanachban időközönként megjelenő összeállítások adnak számot. Ezeket részletesen felsorolni nem tartozhatik ez ajánlás keretébe. Csak két nagyszabású, 1900 óta megjelent munkájára akarunk rámutatni, melyek egymagukban is, a többiektől eltekintve, rendes taggá való megválasztását indokolttá teszik. Az egyik „Der Herzog von Reichstadt“ című, 1902-ben megjelent nagy tanulmánya, a mely elsőnek tárgyalja a világirodalomban, teljesen okleveles alapokon, a tragikus sorsú és végű „sasfiók“-nak a schönbrunni kastély falai között lefolyt életpályáját. Wertheimer e munkában mesteri kézzel rajzolja meg a Nagy Napoleon fiának történetét, megvilágítja annak egyéniségét, bepillantást enged az ifjú lelki világába, kinek merészröptű, dicsőségről, hírről álmódzó terveit a hideg, számító Metternich tudatos politikája derékben törte ketté. Szerző e munkában nem egy legendát tép szét, a melyet a közvélemény az ifjú herczeg személye körül font, de viszont

közelebb hozza, emberibbé teszi a Metternich-féle politikának e sajnálatraméltó áldozatát, megjelölve részére azt a helyet, a mely őt a történetben megilleti. A munkát megjelentekor a külföldi sajtó is osztatlan elismeréssel fogadta és az csakhamar francia és angol nyelven is napvilágot látott.

Wertheimer másik munkája a „Gróf Andrassy Gyula és kora“ című, a mely három kötetben 1910/13-ban jelent meg magyar és német nyelven. E munkának részletes méltatását adta az a jelentés, a melynek alapján azt az Akadémia 1914-ben a Szilágyi István-féle jutalomban részesítette (I. Akad. Értesítő 1914. évf.). A jelentés tüzetesen kiemelte Wertheimer ezen munkájának érdemeit. Különösen rámutatott arra az elsőrangú forrásanyagra, a melyet Wertheimer e munkájában elsőnek használt fel, a mely anyag nagyrészből eddig a tudományos kutatás elől teljesen el volt zárva. Nem akarjuk e jelentés megállapításait Wertheimer e munkájáról ismételni, az az Akadémia előtt amúgy is ismeretes. A munkában Wertheimer nemcsak élettörténetet nyújt, hanem megrajzolja a legújabbkori Magyarország e korszakának politikai történetét is. Műve a történeti irodalomnak úgy, mint a politikainak is értékes gyarapodása, mely becsét hosszú időn át meg fogja tartani.

Wertheimer Ede egyike azon kevés történetiróinknak, a kiknek munkásságát a külföld is ismeri és méltányolja. Nevét egyformán ismerik nálunk épp úgy, mint a külföldön, Ausztriában csak úgy, mint a Németbirodalomban. Munkássága révén nemcsak a hazai történettudományt gyarapította számtalan értékes művel, hanem elismerést és hírt szerzett annak a külföldön is. Egy érdemekben és eredményekben gazdag életpályának munkásságát jutalmazza az Akadémia, ha Wertheimer Edét rendes tagjai sorába választja.

Budapest, 1917. évi február hó 28-án.

Fejérpataky László r. t.

Áldásy Antal l. t.

Mahler Ede l. t.

LEVELEZŐ TAGNAK :

IX.

Dr. SZENTPÉTERY IMRE főgymnasiumi rendes tanárt, az oklevéltan egyetemi magántanárát, a M. T. Akadémia történelmi bizottságának segédtagját, levelező tagnak ajánljuk.

Dr. Szentpétery a magyar diplomatikának egyik leghivatottabb művelője, kit a történelmi bizottság az árpádkori királyi oklevelek kritikai regesztáinak összeállításával és diplomatikai feldolgozásával

bizott meg; e megbizatásnak ő teljes mértékben és a legszigorúbb követelményeknek megfelelőleg tesz eleget. E megbizatásból folyó tudományos eredmény: „A Borsmonostori Apátság Árpád-kori Oklevelei“ cz. monographiája, mely a diplomatika legmodernebb kritikai eszközeivel készült és Akadémiánk kiadásában 1916-ban jelent meg. Ajánlottunk tudományos munkásságából kiemeljük a következő módszertani dolgozatait: „A történettudomány objectivitásának kritikája“ (Századok, 1906), „Individualis és collectiv történetírás“ (Századok, 1908 és különnyomat). Tudományos munkásságának javarésze hazai oklevéltanunk vitás kérdéseinek tisztázására irányul. Idevágó dolgozatai közül csak a legjelentősebbekre szorítkozunk. Így: „Hédervary Imre 1447-iki felmentő levele“ (Turul, 1902 és különnyomat); „A veszprémi püspökség alapítólevele“ (Századok, 1903); „Az országos tanács 1401-ben“ (Századok, 1904); „Oklevéldátumok hibái és ellentmondásai“ (Századok 1911 és különnyomat); „Actum és datum az oklevelek keltezésében“ (Turul, 1912); „A kisebb királyi kancellária történetéhez“ (Századok, 1914); „Középkori időszámításunkhoz“ (Századok, 1912); „II. Endre király pecsétjei az oklevélkritika szempontjából“ (Turul, 1916, sajtó alatt). Külön felemlítjük „Oklevéltani Naptár“-át, mely Akadémiánk kiadásában 1912-ben látott napvilágot. Ez a kézikönyv, mely a diplomatikai chronologia legújabb eredményeinek felhasználásával készült, a legügyesebben, legczélszerűbben egybeállított segédeszközök közé tartozik. Ezen következetes, egységes célra törekvő, tudományos munkásság alapján a legmelegebben ajánljuk dr. Szentpétery Imre urat Akadémiánk levelező tagjának.

Csánki Dezső r. t.

Fejérpataky László r. t.

A II. OSZTÁLYBA

KÜLSŐ TAGNAK:

X.

STEINDORFF GYÖRGY v. b. titkos tanácsost, a lipcsei egyetem nyilv. r. tanárát s a lipcsei egyetem archaeolog.-egyiptológiai gyűjteményének igazgatóját, *külső* tagnak ajánljuk.

Steindorff a *kopt-keresztényen archaeologia* legelső és legkiválóbb művelője s archaeologiai és történeti munkássága a tudományos szakörökben olyannyira ismeretes és úttörő, hogy ő nemcsak a külföld vezérlő tudósai közé tartozik, hanem *Maspero* halála óta ő szakmájának legtekintélyesebb képviselője. Amellett kiváló helyet foglal el az egyiptológiában is. Még 1894-ben (*Brusch* halála után) őt bízták meg a *Zeitschrift für ägypt. Sprache u. Altertumskunde* szerkeszté-

sével, amellet ő az *Urkunden des ägypt. Altertums* cz. nagy kultur-történeli vállalatnak szerkesztője és kiadója s mint ilyen igen nagy hatása volt e tudomány fejlesztésére és központosítására.

Lehetetlen ezen ajánlat szűk keretében mindama kiváló dolgozatokat kiemelni és behatóbban méltányolni, a melyekkel Steindorff a tudományt gazdagította. Tudományos működése világszerte ismeretes s több tudományos testvértestület már tagjai sorába iktatta őt, úgy hogy csak az igazi elsőrangú tudós önzetlen munkásságát tiszteljük meg, ha hazánk első tudományos testülete is átnyújtja neki az akadémiai tagság koszorúját.

Giesswein Sándor l. t.

Mahler Ede l. t.

Éber László l. t.

A III. OSZTÁLYBA

TISZTELETI TAGNAK :

XI.

JÓZSEF FŐHERCZEG s magyar királyi herczeg Ő Fenséget, a kitünő hadvezért a M. Tud. Akadémia III. osztályába, hová a hadtudományok is tartoznak, *tiszteleti tagnak* ajánlja

Br. Eötvös Loránd r. t.

Szily Kálmán r. t.

XII.

Dr. Herczeg BATHYÁNY-STRATTMANN LÁSZLÓ-t, Akadémiánk igazgató-tanácsának tagját, az orvostudományok és különösen a szemészet jeles gyakorlati művelőjét, hazánk egy egész vidékének sokaktól áldott nemeslelkű jótevőjét, a III. osztály tiszteleti tagjának ajánlom.

Lenhossék Mihály r. t.

XIII.

BEZERÉDJ PÁL főrendiházi tagot, a hazai selyemtenyészés nagyérdemű apostolát, a III. osztályba tiszteleti tagnak ajánljuk.

Általánosan ismeretes az a buzgó és fáradhatatlan tevékenység, melyet Bezerédj Pál 1880, tehát több mint negyedfél évtized

óta a selyemtermelés országos szervezése, irányítása és felvirágoztatása érdekében kifejtett. Az ő sohasem lankadó agitatorius működésének, alapos szaktudásának és gyakorlati érzékének köszönhető, hogy a selyemtermelés hazánkban oly jelentékenyen fellendült és évről évre mindinkább emelkedett. Míg 1879-ben a nálunk termelt selyemgubók mennyisége mindössze csak 2507 kilogrammot tett ki s a velők foglalkozóknak csak 7400 korona keresetet juttatott, addig az 1906—1910. évközben a selyemgubók termelése átlag 1,750.000 kilogrammra emelkedett s a termelőknek évenként átlag 3,472.000 korona keresetet biztosított. Már ez a néhány számadat is eléggé mutatja a magyar selyemtermelés nemzetgazdasági fontosságát és mindennél ékebben hirdeti annak a lelkes férfúnak hervadhatatlan érdemeit, a ki egy munkás élet energiáját, tudását és szeretetét ennek a közhasznú ügynek szentelte.

A Tekintetes Akadémia elismeréssel adózott már egyszer Bezerédj Pál eme közérdekű és nagyértékű munkásságának, midőn 1900-ban a Wahrmann-jutalom aranyérmét neki adományozta. Csak önmagához marad következetes az Akadémia, ha a gyakorlati természet-tudományoknak, illetőleg az alkalmazott állattannak ezt az érdemekben és sikerekben gazdag s azóta sem lankadó, önzetlen munkását most a tiszteleti tagsággal is kiténteti.

Szily Kálmán r. t.
Horváth Géza r. t.

XIV.

SCHULEK FRIGYES nyug. műegyetemi tanárt, a nagy építőművészt, tiszteleti tagnak ajánljuk. Schulek Frigyes remek építőművészi alkotásaival nekünk és számos utánunk következő nemzedéknek lelketemelő gyönyörűséget, magának és a vele méltán büszkélkedő nemzetének dicsőséget szerzett. Anyagiasan gondolkodó és érző korunkban ő mindenkor eszményi czélok szolgálatában, eszményi törekvéssel, eszményi lelkesedéssel és kitartással és anyagi jutalomról lemondó odaadással nagyot alkotott. Legyen hát nagy az elismerés is, a melylyel ily fényes példát szolgáltató idealismusnak tartozunk.

Rados Gusztáv r. t.
Kürschák József r. t.

A III. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK:

XV.

HAAR ALFRÉD matematikust, a kolozsvári egyetem tanárát, levelező tagnak ajánljuk.

Haarnak a partialis differential-egyenletekre és függvénysorokra vonatkozó vizsgálatai alapvető fontosságúak. Legújabb dolgozatában, mely a M. Tud. Akadémia III. osztályának értesítőjében jelenik meg, a variatio-számítás egyik fontos alaptételét, mely eddig csak egyszerű integrálokra volt ismeretes, meglepő módon sikerült többszörös integrálok esetére általánosítani.

Működését a göttingai tudományos akadémia avval méltatta, hogy a Wolfskehl-alapból egy kurzussal bizta meg. Oly kitüntetés ez, mely eddig csak elvétve ért matematikust.

Meg vagyunk győződve, hogy Haarban a tudományos Akadémia egy kiváló munkást nyer, ki még számos becses felfedezéssel fogja a tudományt gazdagítani.

Haar Alfred irodalmi működése: 1. *Die Randwertaufgabe der Differentialgleichung $\Delta\Delta u = 0$* . Nachr. d. K. Ges. der Wiss. zu Göttingen. 1907. — 2. Kármán Tóddorral közösen: *Zur Theorie der Spannungszustände in plastischen und sandartigen Medien*. Nachr. der K. Ges. der Wiss. zu Göttingen. 1909. — 3. *Über orthogonale Funktionensysteme*. Inaugural-Dissertation. Göttingen, 1909. — 4. König Dénessel közösen: *Egyszerűen rendezett halmazokról*. Math. és Term.-tud. Értesítő. 1909. — 5. Ugyanaz németül: *Über einfach geordnete Mengen*. Journal für die reine und angewandte Math. 139. k. — 6. *Zur Theorie der orthogonalen Funktionensysteme*. (Erste Mitteilung.) Mathematische Annalen. 1910. — 7. *Zur Theorie der orthogonalen Funktionensysteme*. (Zweite Mitteilung.) Mathematische Annalen. 1911. — 8. *Über die Legendre'sche Reihe*. Rendiconti del Circolo Matematico di Palermo. 1911. — 9. *Egy orthogonális függvényrendszerrel*. Math. és Term.-tud. Értesítő. 1914. — 10. *Über analytische Funktionen mit singulärer Linie*. Nachr. d. K. Ges. der Wiss. zu Göttingen. 1914. — 11. *Reihenentwicklungen nach Legendre'schen Polynomen*. Megjelenik a Mathemat. Annalen következő füzetében. — 12. *A kettős integrálok variációjáról*. Bemutatva a M. Tud. Akadémia III. osztályának 1916 április 10-én tartott ülésében. — 13. Ugyanaz németül: *Die Variation der Doppelintegrale*. Nyomás alatt a Crelle-Journalban. — 14. *Minkowskische Geometrie und die Annäherung an reelle Funktionen*. (Dem Andenken an H. Minkowski gewidmet.) Nyomás alatt a Math. Annalenben. Budapest, 1917 február 26.

Kürschák József r. t.

Rados Gusztáv r. t.

XVI.

Dr. N. KONEK FRIGYEST, a Budapesti Tudományegyetem ny. rk. tanárát, az Országos Chemiai Intézet és Központi Vegyakisérleti Állomás fővegyészét, szerencsénk volt tavaly levelező tagnak ajánlani. Ajánlásunknak kettős célja volt: óhajtottuk, hogy a M. T. Akadémia fejezze ki elismerését egy, főleg a szerves chemia terén sikeres munkásságot kifejtett szakférfiú iránt és óhajtottuk, hogy a M. Tud. Akadémia munkásainak sorát egy különleges munkakörben működő szakférfiúval egészítsük ki.

Dr. N. Konek Frigyesnek életrajzi adatait nem ismételjük; mellőzzük 1915 februárius haváig közölt értekezéseinek, ismertetéseinek felsorolását is; csak az 1915 februárius havától máig megjelent közleményeinek megnevezésére szorítkozunk: 1. Emlékezés Ehrlich Pálra, a Salvarsan felfedezőjére. Term.-tud. Közl. 1915. 580. l. — 2. A világháború, a szén és a koks. U. o. 706. l. — 3. A törvényszéki chemia szerepe a világháborúban. U. o. 805. l. — 4. Arany és ezüst a tengervízben. U. o. 817. l. — 5. Vaspénz. Term.-tud. Közl. 1916. 44. l. — 6. A négy vegyértékű oxigén és szerepe a természetben. U. o. 294. l. — 7. Az altatás újabb módja. U. o. 339. l. — 8. Zöldhajú emberek. U. o. 340. l. — 9. Ágyúlövészerű ködriánások. U. o. 407. l. — 10. A lidérczfény keletkezése. U. o. 408. l. — 11. Görgey Arthur chemiai munkássága. U. o. 446. l. — 12. A spanyolországi platina. U. o. 469. l. — 13. Partok védelme a hullámverés ellen. U. o. 608. l. — 14. Növényi gyöngyök, U. o. 609. — 15. A két- és négyvegyértékű nitrogén. Pótfüzetek a Term.-tud. Közlönyhöz. 1916. — 16. A mesterséges kaucsuk. U. o. 1916 és 1917. — 17. A nucleinsavak mesterséges előállítása. U. o. — 18. Arthur von Görgey. Chemiker-Zeitung. 1916. 585. l. — 19. A műtrágyák és mezőgazdaságilag fontos vegyi anyagok nemzetközi háborús forgalma az 1915. évben. Köztelek. 1916. — 20. Klórkálium mint műtrágya 4%-os kálisó helyett. U. o. — 21. Újabb háborús ammoniak-trágyások. U. o.

Mínthogy meggyőződésünk szerint dr. N. Konek Frigyes a M. T. Akadémiának hasznos szolgálatokat tehet, teljes megnyugvással ajánljuk öt másodízben is a levelező tagságra.

Budapest, 1916 február 22.

Ilosvay Lajos r. t.
Szarvasy Imre l. t.

XVII.

Dr. RIESZ MARCZEL hazánk fiát, magyar állampolgárt, a budapesti egyetem bölcészeti karának doktorát, a báró Eötvös-collegium volt tagját, a stockholmi egyetemen a matematika magántaná-

rát és időleges helyettes tanárát, a III. osztályba levelező tagul ajánljuk.

Tudományos működését 1907-ben, 21 éves korában kezdte meg a párisi Comptes Rendus-ben megjelent cikkével; azóta szakadatlanul publicált önálló matematikai dolgozatokat a M. T. Akadémia Math. és Term.-tud. Értesítőjében, a Math. és Phys. Lapokban, a párisi Comptes Rendus-ben, a palermói Circolo Matematico Rendicontijében, a Math. Annalenben, a Journal für reine u. angew. Mathematikban, a Jahresbericht der deutschen Math. Vereinigungban, az Acta Mathematica és a stockholmi Arkiv för Matematik etc. folyóiratokban.

Jelentékeny tudományos felfedezései vannak főként a trigonometriai sorok, a hatványsorok és a Dirichlet-féle sorok elméletében.

1. Cantor és Du-Bois-Reymond alapvető tételeket állapítottak meg a *trigonometriai sor* egyértelműségére vonatkozólag, midőn e sor convergens; Riesz Marczel a megfelelő tételleket fedezte fel és eredeti, általa alkotott új segédesszközökkel bizonyította be abban az esetben, midőn a trigonometriai sor nem convergens, hanem summabilis.

A *Fourier*-sorok elméletében az újabb vizsgálatokat, melyek a summálhatóságra vonatkoznak, igen jelentékenyen kibővítette, midőn megmutatta, hogy a folytonos függvény Fourier-sora nemcsak elsőrendben, hanem bárminő kis pozitívrendben is summálható.

2. A *hatványsorok* elméletére vonatkozólag Fatou 1906-ban közölt egy rendkívül fontos, az Abel-féle gondolatkörbe eső tételt; bizonyításában azonban a trigonometriai sorok tanába tartozó, szövevényes Riemann-féle tételleket használja fel; *Riesz Marczel* azóta e nevezetes tételnek két különböző, a tételnek a természetes függvénytanai alapokon nyugvó, meglepő egyszerű bizonyítását találta, egyúttal igen jelentékenyen általánosította és a Dirichlet-sorokra is kiterjesztette. A második bizonyítás valódi kis mesterműve a matematikai inventiónak, mely egyszerűségével és eleganciájával megkapja az olvasót. Ugyancsak a hatványsorok elméletébe tartozik az a Mittag-Lefflerrel együtt írt munkája, melyben a convergentia-kör valamely helyén való összetartásra tud következtetni, ismerve az előállított függvény viselkedését egy bizonyos, az összetartási körből kinyúló tartományban. Az így nyert kritérium úgy tartalmában, mint módszerében egészen újszerű.

3. Azokat a mélyreható vizsgálatokat, melyekkel Borel és Mittag-Leffler a hatványsorok elméletében új utat törtek, *Riesz Marczel* átvitte a *Dirichlet-sorokra*, a mennyiben a Laplace-Abel-féle integrállal képes volt a Dirichlet-sor által jellemzett függvény analitikai folytatását előállítani a teljes csillagtartományban. Ezenkívül felállított a Dirichlet-sorra vonatkozólag olyan egyéb, jellegzetes össze-

gezési eljárást, melyet az irodalomban Riesz Marczel-féle tipikus összegező módszereknek neveznek.

Ezt az összegező eljárást kimerítően tárgyalja abban a szép munkában, melyet Hardy-val, a cambridgei egyetem tanárával együtt írt, mely a Cambridge Tracts in Mathematics and Mathematical Physics című gyűjteményes vállalatban jelent meg. Ebben Dirichlet-sorokra vonatkozó újabb kutatások, nagyrészt a szerzők eredeti vizsgálatait, vannak összefoglalva.

Riesz Marczel eredeti, mélyen járó, kiválóan leleményes matematikai kutató, a ki az analysis-t a nevéhez fűződő nagyfotosságú és szépségű eredményekkel gazdagította és a ki ritka intenzív irodalmi hatást gyakorolt a kutatókra. Ezek közül hazánkban és a külföldön is számosan kapcsolják bele saját vizsgálataikat az ő termékeny munkásságába.

Riesz Marczel műveinek jegyzéke: 1. Sur les séries trigonométriques. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Páris, 1907 okt. 7. — 2. Megadott hatványsor folytatásának analitikai előállítására. Math. és Phys. Lapok XVI. (1907), p. 1—25; XVII. (1908), p. 96—108. — 3. Összegezhető trigonometrikus sorok és összegezhető hatványsorok. (Bölcsészeti doktori értekezés.) Budapest, 1908. Math. és Phys. Lapok XIX. (1910), p. 1—56. — 4. Sur les séries de Dirichlet. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Paris, 1909 jún. 21. — 5. Sur la sommation des séries de Dirichlet. U. a. folyóirat, 1909 júl. 5. — 6. Sur les séries de Dirichlet et les séries entières. U. a. folyóirat, 1909 nov. 22. — 7. Sur un problème d'Abel. Rendiconti del Circolo Matematico di Palermo XXX. (1910), p. 339—345. — 8. Über summierbare trigonometrische Reihen. Math. Annalen LXXI. (1911), p. 54—75. — 9. Une méthode de sommation équivalente à la méthode des moyennes arithmétiques. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Paris, 1911 jún. 12. — 10. Über einen Satz des Herrn Fatou. Journal für die r. und a. Mathematik. Bd. 140. (1911), p. 89—99. — 11. Megadott Dirichlet-sor folytatásának analitikai előállítására. Math. és Természettud. Értesítő. XXIX. (1911), p. 283—301. — 12. Sur la représentation analytique des fonctions définies par des séries de Dirichlet. Acta Mathematica. XXXV. (1911), p. 253—270. — 13. Acta Mathematica 1882—1912: Table générale des tomes 1—35. Uppsala & Stockholm, 1913. — 14. Formule d'interpolation pour la dérivée d'un polynôme trigonométrique. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Paris, 1914, apr. 27. — 15. Eine trigonometrische Interpolationsformel und einige Ungleichungen für Polynome. Jahresbericht der deutschen Math.-Vereinigung. 23. (1914), p. 354—368. — 16. Sammanfattande överblick över teorier för trigonometriska serier. Beretning om den 3. skandinaviske matematiker-kongres, Kristiania 1913. (1915). — 17. The General Theory of Dirichlet's Series. Cambridge Tracts in Mathematics and Mathematical Physics. No. 18. Cambridge, 1915. — 18. Über einen Satz

des Herrn Serge Bernstein. Acta Mathematica XL. (1916), p. 337—347.
— 19. Sätze über Potenzreihen. Arkiv för matematik, astronomi och fysik. XI. (1916).

Budapesten, 1917 február 28-án.

Beke Manó l. t.

Fejér Lipót l. t.

XVIII.

Dr. STEINER LAJOS egyetemi magántanárt, a m. kir. Orsz. Meteorologiai és Földmágnasségi Intézet adjunctusát, a földmágnasség nagysikerű, elismert művelőjét, levelező tagnak ajánljuk. Az exact tudományokban szerzett elméleti és gyakorlati alapos jártasságával szaktárgya gyakorlati, feldolgozó és elméleti részeit szép eredményekkel és továbbépítésre már is használt felfedezésekkel gazdagította, és külföldi szaktársaival folytatott levelezésének is találjuk már az irodalomban nyomát.

A Magyar Tudományos Akadémia jelöltünk megválasztásával elismerné egy kizárólag tudományának élő férfi működését, egyben körébe vonná a geophysika két nagyon fontos rész tudományának, a meteorológiának és földmágnasségnek leghivatottabb művelőjét.

Dr. Steiner Lajos született Váczon 1871-ben. Középiskoláit ugyanitt végezte a kegyesrendiek főgymnasiumában. Tanulmányait a budapesti egyetemen folytatta, hol főkép matematikai, physikai és csillagászati előadásokat hallgatott. A középiskolai tanári alapvizsgát 1890-ben, a szakvizsgát 1892-ben tette le matematikából és physikából. — 1892 júniustól novemberig báró Podmaniczky Geyza kiskartali csillagvizsgálóján dolgozott; 1892 decemberben a m. kir. Országos Meteor. és Földm. Intézet kötelékébe lépett, hol jelenleg adjunktusi minőségben működik. — 1893 tavaszán ugyanezen intézet ógyallai observatoriumához küldetett ki és itt — egy évi külföldi tartózkodást leszámítva — 1897 novemberig maradt, ekkor a meteorologiai intézet budapesti központjába került vissza. — 1893-ban tette le a doktorátust a budapesti egyetemen matematika, physika, csillagászat tárgyesoportból. — Ógyallán dr. Konkoly Thege Miklós magáncsillagvizsgálóján is dolgozott. — 1895 áprilistól 1896 márcziusig Németországban tartózkodott, félévig a göttingai, félévig a berlini egyetemen előadásokat hallgatott, a göttingai csillagvizsgálón megfigyeléseket, a berlini meteorologiai központi intézetben laboratoriumi munkákat végzett. — Göttingában 1895 nyarán a Gauss-féle földmágnasségi observatoriumban assistensi állást töltött be. — 1907-ben a budapesti egyetemen „földmágnasség“ tárgykörből magántanári képesítést nyert. — 1902—1905, majd 1914-ben és 1915-ben résztvett azon földmágnasségi és gravitációs mérésekben, melyeket báró Eötvös Lóránd a Szerémségben, az Alföldön és a Morvamezőn végeztetett.

Irodalmi működése.

A) Szakfolyóiratokban vagy önállóan megjelent közlemények:

1. Két kúpszelet simultán invariants jellegű képződményeiről. Doktori értekezés. Budapest, 1893. 45 oldal.
2. Köralakú nyílás fényelhajlási jelenségének intenzitási viszonyairól. Math. Termud. Értesítő XII. köt. (1893—94.) 44—55. l.
3. Intenzitátsverhältnisse der Beugung durch eine kreisförmige Öffnung. Math. Naturw. Ber. aus Ungarn. Bd. XI. (1892—93.) 362—373. l.
4. Beobachtungen des Cometen 1894. II. Angest. am Astrophys. Observ. zu Ógyalla. Astron. Nachr. Bd. 136. 1894. 151—152. l.
5. Beobachtungen des Cometen 1893. II. Angest. am Astrophys. Observ. zu Ógyalla. Astron. Nachr. Bd. 134. 1894. 239—240. l.
6. Elemente des Cometen. 1894. . . . (E. Swift). Astron. Nachr. Bd. 137. 1895. 108. l.
7. Az 1892. II. üstökös pályája. Math. Természettud. Értesítő XV. köt. 1897. 55—70. l.
8. Higienikus meteorologia. Időjárás. 1897. 42—44. l.
9. Die Bahn des Cometen 1892. II. Math. Naturw. Berichte aus Ungarn. Bd. XV. 1898. 163—180. l.
10. Definitive Bahnbestimmung des Cometen 1892. II. Astron. Nachr. Bd. 145. 247—254. l.
11. Insolationsverhältnisse bei ebenen Flächen. Meteor. Zeitschr. 1898. 193—196. l.
12. Kisebb közlemények „Az Időjárás“ 1898. évf. 127. l. 317—318. l. és Időjárási áttekintések ugyanott 48—49., 89—91., 114—116., 145—147., 186—188., 204—207., 246—249., 282—284., 311—312., 342—343., 371—373. l.
13. Definitive Bahnbestimmung des Cometen 1854. IV. Astron. Nachr. Bd. 149. 1899. 321—344. l.
14. Időjárási áttekintések „Az Időjárás“ 1899. évf. 24—26., 55—59., 100—101. l. és kisebb közlemény ugyanott 270. l.
15. A földmágnességéről, különös tekintettel az ógyallai földmágnességi observatoriumra. „Az Időjárás“ 1900. 161—185. l.
16. Újabb kutatások a földmágnesség elméletében. Math. Phys. Lapok 1900. 285—291. l.
17. Kisebb közlemények „Az Időjárás“ 1900. évf. 28., 231., 367. l.
18. Zum jährlichen Gange des Luftdrucks mit der Höhe. Meteor. Zeitschr. 1901. 420—423. l.
19. Meteorologiai apróságok „Az Időjárás“ 1901. 79—84. l.
20. Újabb kutatások a légköri elektromosság terén. U. o. 379—389. l.
21. Barometer hibája. U. o. 65. l.
22. A Balaton vidékén az 1901. év nyarán végzett földmágnességi mérések eredményei. „A Balaton tud. tanulm. eredményei“ cz. munka I. köt. 1. részében. Budapest, 1902. 27 oldal.

23. Erdmagnetische Messungen in d. Umgebung d. Balatonsees. Resultate d. wiss. Erforsch. d. Balatonsees. I. Bd. 1. Teil. Budapest. 1902. 30 oldal.
24. Zum Flächensatz. Meteor. Zeitschr. 1902. 562—564. 1.
25. A területi sebesség elve a meteorológiában. Math. Phys. Lapok. 1902. 282—292. 1.
26. A levegő ionizált volta. Math. Phys. Lapok. 1902. 86—89. 1.
27. Langley bolometeres vizsgálatai. U. o. 173—180. 1.
28. A nyomáskülönbségek folytán fellépő legegyszerűbb légmozgásról. „Az Időjárás“ 1903. 108—109. 1.
29. Der tägliche Gang der erdmagnetischen Elemente in Kingua-Fjord. Aus d. Archiv d. deutschen Seewarte. Hamburg, 1904. 11 old.
30. A földmágnességi erő napi változása. Math. Phys. Lapok. 1904. 279—296. 1.
31. Zivatarok gyakorisága és a Hold fényváltozásai. Földr. Közlem. 1906. 13—22. 1. Ugyanaz németül a Földr. Közl. „Abrégé“-jében.
32. Graphische Methode zur Bestimmung der Insolationsmenge. Meteor. Zeitschr. 1906. 294—300. 1.
33. A földmágnességi vizsgálatok mai állása. Az Időjárás 1907. 95—103. 1.
34. On earth-currents and magnetic variations. Terrestrial Magnetism. 1908. 57—62. 1.
35. Birkelandtól tervezett megfigyelések a Halley-üstökös átvonulásával kapcsolatban. Az Időjárás 1910. 136. 1.
36. On the magnetic field of the earth. Terr. Magn. 1911. 221—232. 1.
37. Über die tägliche Variation des Erdmagnetismus. Meteor. Zeitschr. 1912. 417—428. 1.
38. A földmágnességi erő napi változása. Földr. Közlem. 1912. 194—213. 1.
39. Zur atmosphärischen Trübung im Sommer 1912. Meteor. Zeitschr. 1913. 36—37. 1.
40. Eine graphische Methode zur Vergleichung simultaner Beobachtungsdaten. Meteor. Zeitschr. 1913. 138—143. 1.
41. A földmágnességi erő napi változása. Math. Phys. Lapok. 1913. 111—124. 1.
42. A légnomás változása a föld felszínén etc. Az Időjárás 1913. 11—12. 1.
43. A légkör sugárzása és a felső inverzió. Az Időjárás 1914. 74—80. 1.
44. On the non cyclic change. Terr. Magn. 1914. 73—80. 1.
45. Hőmérsékleti viszonyok a dobsinai jégbarlangban. Előadás a Barlangkutató Bizottság 1914 ápr. 30-án tartott ülésén. Az Időjárás 1914. 117—118. 1.
46. Zum Korrelationsfaktor. Meteor. Zeitschr. 1915. 419—421. 1.

47. Egymásra következő hónapok (évszakok) középhőmérsékletei közti összefüggésről. Az Időjárás 1915. 121—126. l.
48. Bigelow képlete az elpárolgott vízmennyiség megállapítására. Vízügyi Közlemények 1916. 6 oldal.

B) Népszerű tudományos folyóiratokban megjelent közlemények.

49. A földmágnességről. Uránia 1900. 13—18. l.
50. Északi fény és mágnesi zivatar. Uránia 1903. 476—478. l.
51. Mágneses zivatarok. Termtud. Közl. 1907. 266—267. l.
52. A földmágnességi elemek változásának oka. U. o. 1908. 230. l.
53. A Föld mágneses sarkairól. U. o. 1909. 717—718. l.
54. A földmágnesség elemeinek változása etc. U. o. 1909. 823—824. l.
55. Földmágnességi mérések a tengereken. U. o. 1910. 712—713. l.
56. Az ég homályossága az 1912. év nyarán. U. o. 1912. 842—845. l.
57. Újabb földmágnességi kutatások a tengereken. A Tenger 1912. 313—318. l.
58. A Hold hatása az időjárásra. Termtud. Közl. 1912. 271—272. l.
59. Az északi és déli mágneses sark helye. U. o. 472. l.
60. A földmágnesség oka. U. o. 693—694. l.
61. A légköri elektromosságról. U. o. 1913. 247—251. l.
62. A földmágnességi háborgásokról. Termtud. Közl. Pótfüz. 1913. 201—208. l.
63. A földmágnességi erő változása a magassággal. Termtud. Közl. 1913. 683. l.
64. A sarki fény kutatása. U. o. 752. l.
65. Az időjárásról, különös tekintettel az idei [1913] nyárra. Uránia 1913. 447—452. l.
66. A Nap mágneses tere. Termtud. Közl. 1914. 85. l.
67. A tavalyi és tavalyelőtti légköri optikai zavar. U. o. 282. l.
68. A Föld mágneses sarka. U. o. 286. l.
69. A földmágnességi erő eloszlása. U. o. 327. l.
70. A magasabb levegőrétegek vizsgálata a sarkvidéken. U. o. 465. lap.
71. A glecserek fogyása és a napsugárzás. U. o. 529. l.
72. A napfoltok száma és az időjárás. U. o. 753. l.
73. Az ágyúszó hallhatósága. Termtud. Közl. 1915. 419—421. l.
74. Nevezetesebb csapadékbő vidékek Ausztriában. Termtud. Közl. 1916. 176. l.
75. A földmágneses erő mérése katódsugarakkal. Termtud. Közl. Pótfüz. 1916. 95. l.

C) Ismertetések és Bírálatok:

76. Dr. Sáringer J. Kandid: Pannonhalma éghajlata. Az Időjárás 1898. 150—155. l.
77. Dr. Sáringer J. Kandid: A Balaton környékének éghajlati viszonyai. Az Időjárás 1899. 266—268. l.
78. Pernter: Meteorologische Optik I. rész. U. o. 1902. 139—144. l. — II. rész. U. o. 1903. 197—201. l.
79. Jelinek—Pernter; Psychrom. Tafeln. U. o. 1904. 239—240. l.
80. E. H. Schütz: Die Lehre von dem Wesen und den Wanderungen d. magnetischen Pole d. Erde. U. o. 1904. 125—128. l.
81. Cholnoky Jenő: A levegő fizikai földrajza. Uránia 1904. 239—240. l.
82. Kövesligethy Radó: A szeizmikus tünemények új geometriai elmélete. — A földrengési elemek számolása. Az Időjárás 1905. 305—308. l.
83. Schubert: Der Wärmeaustausch im festen Erdboden. U. o. 136—139. l.
84. Margules: Über d. Energie der Stürme. U. o. 1906. 117—120. l.
85. Pécsi Albert: A földrengések geometriai elméletének alapvonalai. U. o. 166. l.
86. Jánosi Imre: A Cancani-féle egyenlet. U. o. 348—349. l.
87. Cholnoky Jenő: A Balaton szintüneményei. Földr. Közl. 1906. 139—141. l.
88. Báró Harkányi Béla: Hullámos vízfelületek fénytükrozási jelenségei. U. o. 141—142. l.
89. Cholnoky Jenő: A Balaton jege. Földr. Közl. 1907. 338—340. l.
90. W. van Bemmelen: Registration of earth-currents at Batavia. Terr. Magn. 1908. 85—87. l.
91. Ad. Schmidt: Magnetische Karten von Norddeutschland. Az Időjárás 1911. 77—80. l.
92. A. Nippoldt: Magnetische Karten von Südwestdeutschland. U. o. 80—83. l.
93. A. Nippoldt: Über das Wesen des Erdstromes. Peterm. Mitth. Geogr. Literaturbericht 1912. 290. l.
94. J. Fényi S. J.: Über den täglichen Gang des Luftdruckes in Kalocsa. Földr. Közl. 1912. 46—47. l.
95. V. Bjerknes: Dynamic Meteorology and Hydrography. Az Időjárás 1913. 159—164. l.
96. A. Nippoldt: Erdmagnetismus, Erdstrom und Polarlicht. U. o. 166—168. l.
97. Humphreys: Vulcanic dust and other factors in the production of climatic changes. U. o. 306—309. l.
98. H. Bock: Math.-Phys. Untersuchung der Eishöhlen und Windröhren. Barlangkutatás 1914. 36—38. l.

99. W. N. Shaw : Upper air-currents and the British Soundings etc. — Principia Atmospherica. Az Időjárás. 1915. 18—20. l.

100. Marczell György : A Budapesten végzett aerologiai megfigyelések eredményei. Az Időjárás 1916. 147—148. és 163. l.

Budapest, 1917 február 25-én.

Báró Eötvös Loránd r. t.

Kövesligethy Radó r. t.

A III. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK :

XIX.

Dr. FILARSZKY NÁNDOR m. kir. udv. tanácsost és a Magyar Nemzeti Múzeum növénytári osztályának igazgatóját a III. B) alosztályban *Fekete Lajos* l. t. halálával megüresedett helyre *levelező tagnak* ajánlom.

Filarszky igen érdemes és régi tagja a magyar botanikai tudományosságnak ; 1858 október 18-án született Késmárkon, középiskolai tanulmányait ugyanitt és Rimaszombaton végezte. Ez utóbbi városban a lelkes *Fábry János* volt a botanikában közös atyamesterünk, abban a gymnasiumban, mely látta *Tompa Mihályt*, s a melynek falai közül került ki *Törs Kálmán*, *Mikszáth*, *Pósa Lajos*, *Lőrinczy György* a jeles szépirod., *Bernáth István* l. tag, *Hazai Samu* báró stb. Botanikai pályafutása típus a maga nemében, kezdettől mindvégig magyar talajban gyökeredzik. 1879—1884-ig a budapesti tudomány- és műegyetem hallgatója. *Jurányi Lajos*nak, a magyar tudományos növénytanú törekvések új életre ébresztőjének egyik legkedvesebb tanítványa, a kit, a súlyos kórságban szenvedőt, szemtanuként mondhatom el, hogy decenniumot meghaladó időn át helyettesített, ritka önfeláldozással, az *assistensi munkakört messze meghaladó tevékenység* még ritkább példaképeként. A 80—90-es évek hallgatói a budapesti tudományegyetemen tudhatják jól, közöttük én is, hogy mivel tartozunk *Filarszky példás laboratoriumi oktatásának*, miközben egy nagy tanszék ezer terhe, a tübingi tanulmányútra szabadságot I. assistens munkakörével együtt, szinte a maga egészében *Filarszky* vállaira nehezedett. Középiskolai és a *Cleomeae*-ről írott szép munkával megszerzett phil. doktori oklevelével a zsebében csak átmenetileg foglalkozik középfokú oktatással, — igen rossz viszonyok közepette (assistensség akkortájt még a „nyugdíjba“ sem számítván semmit) hű marad a magyar botanikához, kezdettől fogva mind máig : Budapesten. 1896-ban a növényi alaktan és algologia docense a budapesti tud. egyetemen és én szívesen emlékezem vissza azokra a rendkívüli

tanulságos napokra, a miket ugyanazon évben — ez volt *Filarszky* első tanulmányútja — együtt töltöttünk volt el Berlinben, hallgatva *Engler* és *Schwendener* előadásait és együtt bandukolván végig egy csomó külföldi növénytani intézményt, utóbb a brüsszeli út alatt is (1910). 1896-tól a *Semsey*-alapítvány Fellow-ja s mint ilyen az egyetemmel kapcsolatos „*Eötvös-Collegium*“ tanítványainak mentora a biológiában, a kik szerencsésnek vallhatják magukat, hogy a biológiai tudományokban *Filarszky* az oktatójuk, a ki hosszú egyetemi működése nyomán e tárgykör leghivatottabb „paedagogusa“.

1898 tavaszán vette át e sorok írója, a Kolozsvárra egyetemi professorként elhívott *Istvánffy Gyula* után, a M. N. Múzeum növénytári osztályának vezetését; rövid pár hónapra terjedő m. n. múzeumi tevékenységem *cardinalis* pontja volt a *colossalis Haynald-hagyaték* bírói úton való „hivatalos átvétele“, *Cottely* kir. közjegyző és *Staub* bíróilag kiküldött szakértő hónapokon át tartó közreműködésével, a mi valóban „a növénytári osztály tökéletes felforgatásával“ járt a mindenkép czélszerűtlen s szűkös *Ganz*-házi helyiségekben. Alig dolgoztam ki a reorganisatio tervét, alig állítottam be, a szemléltető gyűjtemény kezdeteivel együtt, az egyöntetűleg felállítandó herbarium első (vörösfenyőből való) mintaszekrényeit, midőn áthelyeztettem. Utódomként *Filarszky* nem ejtette el kezdeményezésem fonalát; az azóta leperdült évek folyamán, az osztály hű látogatójaként, örömmel látom a M. N. Múzeum növénytári osztályának állandó fejlődését, oly tisztikarral, melynek valamennyi tagja, *Filarszky* czéltudatos vezetésével, számottevő munkása a hazai flóra ismeretének a feltárásában. *Filarszky* e téren a mily csöndes, épp oly nagy munkát végzett, — utóbb a M. Tud. Akadémia palotájának II. emeletére átköltöztetett növénytani osztály újból való felállításával is. A mult idők nagy méltánytalansága után *Filarszky* derekasan rászorgált a legfelsőbb kir. udv. tanácsosi kitüntetésre (1912), a ki mindig nagy hivatali elfoglaltsága mellett talált időt s módot a *tudomány szakszerű művelésére* is. E czímen rámutatok irodalmi működésének csatolt jegyzékére.

Munkálatai közül különösen ki kell emelnem a *Chara-félék* (magyarországi fajokra vonatkozó) s a *Természettud. Társulat* által pályadíjjal koszorúzott *monographiáját* (1893), a *Növényi test alaki tulajdonságairól* írott jeles munkáját az „Élők világá“-ban (1907) és a *Növénymorphológiát* (1914). Ez utóbbi mű testes kötete a Közokt. Ministerium és a M. Tud. Akadémia támogatásával jelent meg, voltaképp „tartalmát szinte meghazudtoló“ czímen, mert *Filarszky* e munkával a Növénytanak úgyszólván teljes főiskolai tankönyvét nyújtotta. *Filarszky* már e művével is nagyon rászorgált a M. T. Akadémiának, úgysis mint a „magyar nyelvet művelő társaság“-nak elismerésére, mint a melynek „czélja a tudomány és irodalom magyar nyelven való művelése és terjesztése“ (Alapszab. 1. §), és tekintettel van „különösen a hazának minden tekintetben megismertetésére“ (4. §).

A M. N. Múzeum növénytári osztályában a *Filarszky*-tól szervezett *Flora Hungarica* s a vele kapcsolatosan kiadott *exsiccatumok* épp úgy szolgálják az utóbb kifejezett akadémiai célzatot, mint *Filarszky* 3., 5., 6., 8., 11., 12., 13., 14. és 29. sz. értekezései.

A M. N. Múzeum többi osztálya (a néprajzinak sajnálatos s feltűnő kivételével) képviselőt nyert az Akadémia kebelében, a könyvtári, a régiségtári, állattári s az ásványföldtani több taggal. *A növénytári*, e kitüntetésre igen érdemes vezetőivel, mióta fennáll, *állandóan kimaradt!* Akadémiai tagságból folyó kötelességemnek teszek eleget, midőn e régtől fogva bántó mellőzés megszüntetésére a tek. Akadémia figyelmét felhíván, *Filarszky Nándor dr. lev. taggá* való megválasztatását a legszebb magyar tudományos intézmény: a M. N. Múzeum prestige-e okán is, a legmelegebben ajánlom.

„A Kert“, a „Magyar Kárpátgyesület“, *Just* évkönyveiben megjelent referátumok és apró cikkeken kívül *Filarszky* főbb munkálatai a következők: 1. Adatok a Cleomeae rendszertani állása, szövettani szerkezete és fejlődéséhez (Diss. 1884). — 2. A kikeleti hóvirág néhány virágalkjéről (Természetr. Füz. XIII. 1890. u. i. német nyelven is; Kertészeti Lapok 1891). — 3. A kovamoszatokról (Pótfüz. 1892). — 4. A rózsavirág rendellenességei (u. o. 1893). — 5. A *Chara*-félék, különös tekintettel a magyarországi fajokra (német nyelven is. Természettud. Társulat kiadása 1893). — 6. A tőzegtelepekről általában s a Magas-Tátra és vidékének tőzegtelepei (németül is a M. Kárpátgyesület XX. 1893-iki évkönyvében). — 7. Világító növények (Term. tud. Közl. 1894). — 8. Adatok Budapest flórájához (Pótfüzetek XXIX. 1894). — 9. Az anthocyan festékről és elmaradásának egy érdekes esetéről (u. o. XXXIV. 1895). — 10. A budapesti kir. m. tud. egyetemi növénytani intézet és növénykert megalapításának, fennállásának és jelenlegi állapotának rövid történeti vázlata (Budapest, 1896). — 11. A Pieninek és flórája (németül is a M. Kárpátgyes. XXV. 1898-iki évkönyvében). — 12. Adatok a Pieninek moszatvegetációjához (Math. és Term. tud. Közlem. XXVII. köt. 1899). — 13. Beiträge zur Algenvegetation des Pienengebirges auf ungarischer Seite (Hedwigia XXXIX. 1900). — 14. A luczfenyő alaki változatai (Pótfüzetek LVI. 1900). — 15. Rendellenes alkotású gombák, gombateratologia (u. o. LXI., LXIII. 1901). — 16. Teratologie der Pilze (Math. u. Naturwiss. Ber. aus Ungarn. Bd. XIX). — 17. Jelentés párisi utamról (M. Nemz. Múzeum 1900-iki évkönyvében). — 18. A növénytani osztály története és jelen állapota és az osztály herbariumai és szemléltető gyűjteményei (M. N. Múzeum jubileumi emlékkönyvében, 1902). — 19. Magyarország moszatai (Növényt. Közlem. III. köt. 1904). — 20. Ein Ausflug in den Harz unter Führung Prof. Aschersons (*Ascherson*-Festschrift, Berlin, 1904). — 21. Jelentés a systematikus és növényföldrajzi botanikusok szabad egyesületének második összejeveteléről Stuttgartban (M. N. Múzeum 1904. évi évkönyvében). — 22. A Magas-Tátra virág-

kertjei (u. o.). — 23. Jelentés a Bécsben tartott nemzetközi botanikai congressusról (u. o. 1906). — 24. Botanische Ergebnisse der Forschungsreisen von *M. v. Déchy* im Kaukasus (*M. v. Déchy*: Kaukasus III. Berlin, 1907). — 25. Botanikai eredmények *Déchy Mór* kaukázusi expedíciójáról (*Déchy*: Kaukázus. Budapest, 1907). — 26. A növényi test alaki tulajdonságai (A Műveltség Könyvtára V. köt. 1907). — 27. Jelentés a Brüsszelben tartott III. nemzetközi botanikai congressusról és a berlini új botanikus kert és botanikus múzeum ünnepélyes megnyitásáról (M. N. Múzeum 1910-iki évk.). — 28. Növénymorphologia, a növények alaki tulajdonságai és a velük kapcsolatos életjelenségek (Budapest, 1911). — 29. Két új *Characium* (németül is a *Botan. Közlem.* 1914). — 30. Referate der ungar. botan. Literatur in *Justs Botan. Jahresbericht* 1893—96. — 31. Jelentések a M. Nemz. Múzeum növénytári osztályának évi állapotáról, 1898-tól kezdve évenkénti füzetekben.

A mindezekben megnyilatkozó jeles tevékenység körén kívül *Filarszky* választmányi tagja a k. m. Természettudom. Társulatnak, botan. szakoszt. alelnök; a Magyar Adria-Egyesület botan. szakoszt. elnöke, a Múzeumok és Könyvtárak országos felügyelője, több bel- és külföldi társulat r. tagja, a pozsonyi Orvos-Természettud. Egyesület lev. tagja.

Richter Aladár l. t.

XX.

Dr. LENDL ADOLF ot, a Székesfővárosi Állatkert igazgatóját és műegyetemi magántanárt, a III. osztály B) alosztályába levelező tagul ajánlom.

Ajánlatomat már tavaly részletesen megokoltam s ezúttal csupán azzal egészítem ki, hogy *Lendl*-nek legközelebb is egy nagy-szabású munkája jelenik meg a Matematikai és Természettudományi Bizottság kiadásában, mely nagyfontosságú tárgyának (A pókizom szövettana) mesteri feldolgozásánál, valamint remek rajzainál fogva is maradandó dísze lesz a magyar természettudományi irodalomnak.

Újból is teljes meggyőződéssel hangoztatom, hogy dr. *Lendl Adolf* mindenkép méltó arra, hogy Akadémiánk tagjainak sorában helyet foglaljon.

Méhely Lajos r. t.

XXI.

Dr. báró NOPCSA FERENCZ urat, hazánk egyik jeles geologusát, az Akadémia III. osztályának B) alosztályában üresedésben lévő levelező tagsági helyre ajánljuk.

Báró Nopcsa Ferencz az 1877. évben született. Gymnasiumi tanulmányai befejezése után a bécsi tudományegyetemen folytatta természettudományi tanulmányait és 1892-ben ugyanott a geológiából és rokon tudományágakból letett sikeres vizsgák és önálló dolgozatok alapján elnyerte a doctori diplomát.

Hunyadmegyei szülőhelyének érdekes hegységei, melyeket sürüen bejárt, és különösen lakóhelye közelében érdekes kővületek felfedezése már korán ébresztették benne a geologia iránt mutatkozó hajlamát. Nevezetesen azok a saurusmaradványok, melyeket ő Szentpéterfalván krétakori rétegekből napfényre hozott, képezték első dolgozatai tárgyát. Ezekről már 1897-ben publikált néhány, feltűnést keltő értekezést részint a Magyar Földtani Társulat Közlönyében, részint a bécsi Geologische Reichsanstalt és a bécsi Akadémia kiadványaiban.

A dinosaurusok behatóbb tanulmányozása czéljából Nopcsa több éven át a párisi és londoni múzeumok anyagát vizsgálta és ezalatt 33 kisebb-nagyobb, különböző nyelven írt értekezésben számolt be kutatásai eredményeiről, melyek őt e téren tudományos tekintélylyé avatták. A dinosaurusok biológiáját érintő észleleteit a magy. kir. Földtani Intézet Évkönyveiben közölte.

De ezen palaeontologiai működésen kívül az általános geologiai kutatást sem hanyagolta el, és e téren is, úgy a hazai földön, mint Európának egyik legkevesebbé kikutatott országában, Albániában, nagy és eredményes tevékenységet fejtett ki.

Hunyadmegye és az avval határos területek voltak hazai geologiai kutatásainak főszínhelye. Erről szóló tanulmányai közül itt csak azt a nagy összefoglaló munkáját emeljük ki, mely a m. kir. Földtani Intézet 1905. évi Évkönyvében megjelent. E minden tekintetben jeles és fontos munka főjelentőségét abban látjuk, hogy, a fentemlített saurusmaradványok alapján, Nopcsa megállapítja a felső-kréta Daniemeletét Erdély déli részében, még pedig azokban a rétegekben, melyek az eddigi irodalomban mint a zsilvölgyi oligocén-rétegek folytatása szerepeltek. Nagyon fontos továbbá e munkában az, a mit Nopcsa az egész terület tektonikai alakulásáról, nemkülönben a hegység mai arczulatának kifejlődéséről élesszemű combinációval kiderített.

Nopcsa geologiai tevékenységének másik tere, a mint említettük, Albánia volt, nevezetesen Észak-Albánia, melynek nehezen bejárható, vad hegyvidékét öt éven át bámulatos kitartással és, mondhatni, vakmerő bátorsággal oly alaposan átvizsgálta, mint előtte senki más. Sok fáradtsággal, nélkülözéssel, sőt veszedelemmel is járó albániai kuta-

tásainak bő eredményei eddig csak folyóiratokban és egyes közleményekben láttak napvilágot; de egy terjedelmes monographia, mely Észak-Albániának nemcsak geológiáját és palaeontológiáját, hanem általános topographiai, történelmi, ethnographiai és régészeti viszonyait is felkarolja, készülöben van. A geologiai viszonyok átnézetét Nopcsa földtani intézetünk évkönyveiben már közölte.

Nopcsának tudomány-irodalmi tevékenysége eddig hatvannál több közleményt eredményezett, melyek között huszonegy nagyobb értekezés és önálló munka

E sokoldalú és általánosan jelesnek elismert tudományos tevékenység dr. Nopcsa Ferencz bárót bizonyosan érdemessé teszi arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia tagjai között helyet foglaljon, a miért is megválasztását ajánlani bátorkodunk.

Budapesten és Taródházán, 1917 február hó 15.

Lóczy Lajos r. t.

Inkey Béla l. t.

KÜLSŐ TAGOKNAK:

XXII. XXIII. XXIV.

Dr. HABERLANDT GOTTLIEB berlini,

Dr. RADLKOFR LAJOS és

Dr. GOEBEL KÁROLY müncheni tud.-egyetemi botanices professorokat *külső tagokul* ajánlom, mint a kik a *tudományos növénytan* terén a tudományosság világszerte elismert díszei; közöttük a ma is friss erővel bújarkodó 87 éves *Radlkofer* nyilván a német-birodalmi botanikusok Nestora.

Hálás szívvel gondolok vissza *Eötvös Loránd* báró rectori évére, melynek téli semesterén, főleg az ő ajánló levelére, nyilott meg előttem *Radlkofer* laboratoriuma Münchenben, hol *systematikai növény-anatomiai* búvárlatokat végeztem. A világszerte összeköttetésekkel bíró *Radlkofer* ajánlataira azután sorra megnyílt előttem Nyugat-Európa számos laboratoriuma és múzeuma. Soha nem múlt elragadtatással gondolok vissza *Goebel* magas színvonalú előadásaira (1891/92), a melyek élvezetében, kivülem, volt része *Solereder*-nek (ma erlangeni professor), *Tubeuf* bárónak és *Giesenhagen*-nek (ma mindketten müncheni professorok). Volt alkalmam hallgatni *Schwendener*-t Berlinben, a ki mestere az előadás technikájának, a nemrégiben elhunyt *Bureau*-t, *Vesque*-et, *Van Tieghem*-et Párisban, kik szintén mestereim valának stb. és én igen gazdag külföldi tapasztalásaim nyomán ma elmondhatom, hogy az előadásában kiváló elegantiájú *Baillon* (Paris: École de Médecine à la Sorbonne) sem múlhatta fölül *Goebel*-t, *Naegeli* utódját a müncheni ált. növénytani tanszéken.

Radlkofert, a ki már orvos-assistens volt, a sejtelmélet megalapítója: a nagy *Schleiden* hívta magához a *mikroskopiummal való botanikai búvárkodás* okából, a mi tudvalevőleg „forradalmi irányzatot“ jelentett a 40—50-es évek folyamán a *Linné—Jussieu—Jacquin* inaugurálta (nálunk mostanság is uralkodó) búvárlati módszer conservativismásával szemben és nevezetes, hogy *Radlkofer* a *phanerogamiások megtermékenyítési folyamatára* vonatkozó s klasszikus nyelven megírott dissertációjával *Schleiden* tételét dönti meg, igazolja a nem kevésbé nagy *Hofmeister* e téren vallott tanait. Így lett a *Medicinae doctor: phil. dr.-rá. Radlkofer* hosszú tudományos életének bőséges tartalmáról e helyt nem számolhatok be, de meg kell említenem, hogy a megtermékenyítési folyamatoknak akkortájt még „nagy titkai“, a parthenogenesis, az állati s növényi eredésű proteinaszerű testek kristályai, a Menispermaceák vastagságban való növekedési jelenségeinek feltárásában *Radlkofer* classikus úttörő és hogy ő az, a ki éleslátással ismerte fel azt, hogy a *virág- és termésképzésen* kívül a *vegetatív életműszerek anatómiai sajátosságainak* döntő szerepük van a növényesaladók s ezek kisebb körzetei elhatárolódásában (Phylogenesis). E tan kiépítésére választotta ki a növényvilágnak csaknem a leggazdagabb s a búvárlatra legnehezebb Sapindaceák családját, melynek monographiai kidolgozására szenteli egész életét! *Serjania*-monographiáját 1875-ben a *De Candolle*-féle Quinquennialis jutalommal koszorúzzák, a *Paullinia*-ról szólót a berlini tud. Akadémia a monographiák mintaképe gyanánt üdvözli (1910). Rectori beszédben kifejti az *anatómiai módszer fontosságát a rendszertanban* (1883). Ez alapon kialakult iskolájának számos híve akad, sőt lelkes pártolója és ez nevezetes a tudományosság tekintetében oly elfogult francziák részéről is (pl. *Vesque*, a francziák „*Sanio*“-ja St. Vincennesben, *Gérard* Párisban, *Parmentier* Besançonban stb.). Nem kevésbé tisztelt tanítómesterem, *Solereider* (angolul is megjelent!) nagy műve „*Systematische Anatomie der Dicotyledonen*“ *Radlkofer* elvein épült föl

Magyar botanikusaink közül néhányan, a kik az utolsó brüsszeli botanikai congressus tagjai gyanánt a Berlin—dahlemi új botanikus kert és botanikus múzeum ünnepies megnyitásán is résztvettek (*Filarszky, Deqen, Tuzson*), a résztvevők valamennyi tagjával együtt mély megilletődéssel emlékezhetnek vissza *Radlkofer* classikus latin-sággal elhangzott „avató beszédére“, a melylyel a még mindig friss életerejű *mester* könnyekre fakasztotta *Engler* személyében az egykori „müncheni tanítványt“, a Berlin—dahlemi világhírű botanikai intézmények kiméretlen energiájú megalkotóját, a ki 1914 óta Akadémiánk külső tagja.

Goebel Károly, a kit nagy érdemeire való tekintettel a bajorok királya nemesi rangra emelt (1899), 1855-ben született és egy igen szerencsésen eltöltött hosszú munkaidő fényes alkotásaira mutathat rá. *Hofmeister, de Bary* és *Jul. v. Sachs*, a botanikai tudományosság

e nagy alakjainak tanítványa ő és e soha meg nem ismétlődő „classicus kor“-nak, *Hugo de Vries*-zel (s a mi *Schuch József*ünkkel) együtt, utolsó tanuja. Assistens és docens Würzburgban (1879—81), docens Lipcsében, majd extraordinarius Strassburgban (1881), ordinarius Rostockban (1882—87), utóbb Marburgban (1887—91), 1891-től pedig, kettős professori javadalmazással, München tud.-egyetemén működik, melynek ma rectora. A *Pringsheim*-féle „Jahrb. für wissenschaftliche Botanik“ folyóirat mellett a *Flora* oder *Allgem. Botan. Zeitung* a legjelentékenyebb tud. növénytani organum, melynek 35 kötete jelzi *Goebel* éles kritikáját; ugyanő a *Biologisches Centralblatt* társ-szerkesztője.

Munkálatainak hosszú sorozata főleg a *fejlődés- és kísérleti alaktan* körébe vág, élén az immár két kiadást ért *Organographie der Pflanzen*, valamint az *Einleitung in die experimentelle Morphologie* művekkel; ezek vetették meg *Goebel* világhírű tekintélyének az alapját. A Bryophytonokról való legújabban (1915) megjelent kötete mutatja, mit kell értenünk a *Bryologia* alatt, szemben a maradi csapáson haladó *Bryographia*-val. *Jul. v. Sachs*-nak ugyancsak világhírű (s négy kiadásban megjelent) *Lehrbuch der Botanik*-ja annak idején a földkerekség összes főiskoláit uralta; nyomába lépett *Goebel Grundzüge der Morphologie und der Systematik* ezímen kiadott főiskolai tankönyve.

Goebel nagystilusú, a leíró növénytant (vagyis a species-systematikát) egyenesen kizáró tudományos munkálkodásában megnyilatkozik a világlátott természetbúvár, ki nem ismeri a bürokrácia szörnyűséges bilenseit.

Világrészeket utazhatott be, a nagy s boldog tudósnek *plein pouvoir*-jával, mely nélkül nincs alkotás!

Világszerte ünnepelt mester *Goebel*, kit Berlin, Christiania, Edinburgh, Göttingen, Haarlem, Kopenhága, Lund, München, New-York, Roma, Torino, Stockholm, Uppsala, Wien akadémiái s tudós társaságai sietve fogadtak tagjai közé, úgy is mint Cambridge, Dublin, Genf, St. Andrews egyetemeinek tiszt. doctorát s bajor kir. titkos tan.-t.

Az ajánlottak triumviratusában primus inter pares: dr. *Haberlandt Gottlieb*, hazánkfia, a ki *Haberlandt Friedrich* (előbb magyar-óvári, utóbb a bécsi Hochschule für Bodenkultur professor) fiaként Magyaróváron született (1854). Előbb a bécsi, majd a tübingai egyetemeken *Wiesner*, *Fenzl*, *Bohm*, *Reichardt*, *Peyritsch* és *Schwendener* voltak a tanítói; közülök, *Wiesner*en kívül, főleg *Schwendener* gyakorolt döntő hatást tudományos működése kialakulásában. Bécsben docens (1879), majd botanices professor Graz mű- (1884—88), utóbb tud.-egyetemén a tragikus véget ért *Leitgeb* utódjaként 1888—1909-ig működött, azon a tanszéken, melynek traditiója egy *Unger* s *Leitgeb* nagy nevéhez fűződik. Ugyanitt új botanikus kertet s intézetet alapít.

Wiesner (70 évvel köteles) nyugalomba vonulása alkalmával csupán *Wiesner* honorálásán múlt, hogy *Haberlandt*, Bécs helyett,

Berlinben foglalt tanszéket, igazibb mestere: *Schwendener Simon* utódjaként, hol a porosz kir. kormány előzékenységből a világháború első évében már is megnyithatta az *általános növénytan*-nak szentelt új intézetét, a maga különleges czéljait szolgáló botanikus kertje külön területén, a mivel Bécs mind máig el nem dicsekedhetik (a *Wiesner*-féle növényphysiol. intézet tudvalevőleg amolyan „lehetetlen állapotot“ jelent a bécsi közp. egyet. épület tömkelegében; nálunk is a hivatalos hatalom ilyen osztrák példák után dönt, a szakemberek őszinte megdöbbenésére). *Haberlandt* távozásával Ausztria sokat veszített, ellenben *Haberlandt* mindent megkapott Berlinben, hol — porosz területen talán szinte meglepő — a bürokrácia minden nyügétől mentesen, teljes szabadsággal élhet a tudomány művelésének, épp úgy, mint *Correns*, ki *Haberlandt*-ot büszkén vallotta mesterének a mult év nyarán, mikor én őt meglátogattam. Innsbruck, Basel, Breslau és Prágába szóló meghívások mellőzésével *Haberlandt* nagy lendülettel érte el a legelső katedra magaslatát, nem kevésbbé nagyszerű tradíciók örököseként (olv. *Berliner Botaniker in der Geschichte der Pflanzenphysiologie. Rede bei der Einweihung des Pflanzenphysiolog. Institutes der Universität. Berlin, am 22. Mai 1914, gehalten von G. Haberlandt*), a ki a *Mohl*, *Unger* és *de Bary* inaugurálta leíró (topographiai) növényanatómiának *legnagyobb reformátora* és pedig a *physiologia* alapján. A növényi test valamennyi szövetrendszerére vonatkozólag *Haberlandt* fejtette ki rendszeresen a *szerkezet és functio* közötti kapcsolatot *Physiologische Pflanzenanatomie* czímen immár négy kiadást ért remekművében, melynek az angol irodalomba való átültetésével ugyancsak sietett az oxfordi Clarendon Press. *Waldeyer* azokban az üdvözlő szavakban, a miket *Haberlandt*-hoz intézett a berlini Akadémia plenaris ülésén, a régiek ama mondásából indult ki, hogy *Lapides crescunt, plantae crescunt et vivunt, animalia crescunt, vivunt et sentiunt*, nyomatékkal hangoztatva, hogy *Haberlandt* korszakos vizsgálatai e téren ugyancsak megingatják a növényi s állati test fenti axiomájának a *sentire*-t illető tételét.

Elég *Haberlandt*-nak 1. Über d. Begriff Sinnesorgane in der Tier- und Pflanzenphysiologie (Biol. Cbl. 1905), — 2. Sinnesorgane im Pflanzenreich zur Perception mechanischer Reize (Leipzig, 1901, ed. II. 1906), — 3. Über die Perception des geotrop. Reizes (Berichte d. deutsch. Bot. Ges. XVIII. 1900), — 4. Über die Statolithenfunktion der Stärkekörner (u. o. 1902), — 5. Zur Statolithentheorie des Geotropismus (Jahrb. f. wiss. Botan. XXXVIII. 1903 u. 1905), — 6. Über die Verteilung der geotropischen Sensibilität in der Wurzel (u. o. 1908), — 7. Über die Verbreitung der Lichtsinnesorgane der Laubblätter (Wien, Akad. Sitz.-Ber. CXVII. 1908), — 8. Die Sinnesorgane der Pflanzen (Leipzig, 1909), — 9. *Wagers* Einwände gegen meine Theorie der Lichtperception in den Laubblättern (Jahrb. f. wiss. Botan. XLII. 1910). — 10. Blattepidermis und Lichtperception (Akad. Sitz.-Bericht.

Berlin, 1916 stb. stb. . . munkálataira utalnom, jóllehet mindezzel ki sem merítettem e télen publikált s alapvető vizsgálatainak teljes sorozatát.

A toll és ecset mesteri forogatója nyilatkozik meg *Eine botanische Tropenreise* (Indo-malayische Vegetationsbilder) két kiadást ért diszművében; *Goering: Vom tropischen Tieflande zum ewigen Schnee* és *Haeckel: Wanderbilder* (Naturwunder der Tropenwelt: Ceylon und Insulinde)-je mellett a világirodalom legszebb gyöngye az, melynek lapjai érezthetik a magyar természetbúvárral azt, hogy mennyire röghöz tapadt, törekvéseiben a botanikus mily szárnyaszegett minálunk . . .

Én soha nem múló hálával, sőt büszke örömmel gondolok vissza arra a nyári félévre (1897), a mikor, budai gymn. tanárként, *Eötvös Loránd* báró kegyes közbenjárására, *Haberlandt* oldala mellett dolgozhattam (a nápolyi, akkor még ösztöndíjnélküli Stazione helyett) Grazban. Az *anatomiai látás és rajz* felül nem múlt mestere ő; tőle tanultam a legtöbbet.

Mindenkor áldott emlékezetű dr. *József* tudós magyar királyi hercegiünk, *Haynald Lajos* a nagy bíboros botanikus, *Boissier, Parlatore, Fenzl, Reichardt* neveivel egykor ékeskedő Magyar Tudom. Akadémiánk fölött erősen lehanyatlott a Botanika napja

A fény megújult erejét jelenti, a midőn a fentiekben méltatott botanikus koryphaeusok neveit a Magyar Tud. Akadémia *külső tagjai* sorába iktatja.

Richter Aladár I. t.

